

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ – МЕТА ОСВІТНЬОГО РИНКУ

Постановка проблеми. Масштабні структурні зрушення, які відбулися в розвинених країнах протягом останніх тридцяти років, знаменують перехід від «матеріальної» до «інтелектуальної» економіки, в якій освіченість, професіоналізм, наукові знання та унікальні навички їх носіїв виступають стратегічним чинником та визначальним джерелом соціально-економічного розвитку. Висловлюючи думку про перехід до нової економіки – економіки, заснованої на знаннях, у якій знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом економічного зростання, вчені стверджують, що фактично мова йде про третю економічну революцію. В умовах економіки знань виграє той, хто вміло їх використовує та перетворює в прибутки.

Попит і економіка створюють для України нові проблеми та ризики, рішення яких потребує кардинальних змін у світогляді громадян, їх свідомості і психології. Особливих змін набувають і структури економічного життя на етапі трансформаційних перетворень, оскільки виникає потреба не лише в осмисленні нових реалій, а й у підготовці людини як суб'єкта господарювання до умов економічної співпраці і підприємницької діяльності. Найважливіша роль у виявленні смислів економічної реальності і економічного буття *належить інтелекту*, за яким визначається перспективи подальшого розвитку людини, виробництва, науки і культури. Виокремлюється із множини і *актуалітет інтелектуального капіталу та трансформованої з нього інтелектуальної власності*. Актуалітет інтелектуального капіталу виявляється в розбудові інституціональної системи, віртуалізації економіки, використанні новітніх технологій, думки інформація та знання перетворюються на рушійну силу інноваційного розвитку суспільства, а творча розумова активність набуває статусу пріоритетної стратегічної діяльності. Набуває могутності і феномен глобалізації, котрий порушив стратегічний консенсус між **економічним універсумом, пізнанням його законів** і вільною людською особистістю. В результаті такого руху думки *попередньої концептуальної побудови* економічної теорії та практики опинилися перед загрозою масштабної системної кризи.

Постановка завдання. Перехід від індустріального до духовно-інформаційного суспільства, трансформація моделей економічного розвитку під впливом глобалізації економіки, інтелектуалізація праці, дематеріалізація виробництва та перетворення людського капіталу на домінанту економічного розвитку *породжують принципово нові проблеми*, які вимагають нових концептуальних рішень і дискурсів. Це стає головною причиною **залучення метафізичного дискурсу** до вирішення економічних проблем, оскільки в його рамках можна більш конструктивно усвідомити і зрозуміти сучасну економіку, господарсько-економічну діяльність людини, економічну реальність і, що є найголовнішим, смисли економічного буття. Продуктивним у створенні нової парадигми теоретичного аналізу є *залучення категоріального апарату філософії*, що зумовлено глибокими метафізичними смислами економічної реальності та інформаційного суспільства, їх рушійних сил і насамперед **інтелектуального капіталу**.

Визначивши метафізичний аналіз як методологію нової якісної економічної теорії, можна припустити, що *інтелектуальний капітал не може існувати поза буттям людини, що робить необхідним наявність особливої сфери – сфери економічного буття*. Економічне буття – це фактичне буття людини, «пронизане» її економічною діяльністю. Економіка є сферою виробничо-господарської діяльності людини і одночасно є невід'ємною від людського життя і його смислів. За таким сприйняттям економіка постає як метафізична реальність, оскільки знання про неї виходить за межі як чуттєвого сприйняття, так і емпіричного досвіду. І навпаки, людина знає економічне буття не таким, яким його безпосередньо бачить, і не завдяки тому, що бачить. Насправді людина *знає світ економічного буття таким, яким вона його досягає особистим розумом*. Це означає, що в

самій реальності є щось таке, що «фізичними очима» не сприймається, але завдяки чому людина впізнає цю реальність. У самій економічній реальності людина може, таким чином, виокремити те, що є предметом чуттєвого досвіду, тобто *феноменальну реальність*, і те, що осягається лише мисленням, або, інакше кажучи, *реальність ноуменальну* [1]: якщо світ економіки феноменальний, то метафізика, переступаючи межі чуттєвого (конкретно-емпіричного) досвіду, має своїм *предметом ту сферу економічної реальності*, яка осягається самим лише розумом, або *економічну ноуменальну реальність*.

Поглиблення *розуміння природи суб'єкта економічної діяльності як носія інтелектуального капіталу та законів його діяльності* поступово формує нову предметну сферу економічної теорії, зумовлену реальною тенденцією зміщення пріоритетів, – з багатства економічного до багатства соціального, гуманістичного. Провідною основою цього багатства і постає людина як особистість, що й виокремлює в якості пріоритетів економічних досліджень духовні підвалини економічних змін, соціально-економічну роль культурного надбання, інтелектуальний контекст економічної діяльності, тип мислення тощо [2]. Всі речі людина економічна бачить у суперечностях за феноменальною та ноуменальною сторонами економічного буття, що й виокремлює *інтелект, інтелектуальну діяльність, інтелектуальний капітал і як результат – інтелектуальну власність*.

Треба згадати і про те, що *доцільність застосування метафізичного аналізу до економічної проблематики* полягає ще й у тому, що *метафізика є дослідженням останньої, кінцевої реальності*, зокрема і реальності економічної. Економічна реальність – це та реальність, яку суб'єкти пізнають або прагнуть пізнати в пошуках істини економічного буття. *Істина є реальністю*, яка виходить за межі видимого економічного світу і дає змогу зрозуміти і пізнавати світ економіки. Визначене *підтверджує невіддільність метафізики від економіки*. Не можна підходити до цієї проблеми з позицій сумніву або заперечення, не може бути до неї негативного ставлення, оскільки *легітимність метафізичного аналізу інтелектуального капіталу* зумовлена сутністю самої метафізики як **способу пізнання «Універсуму»**. Вона *полягає в тому*, що в пошуках такої основи або початку, метафізика повинна взяти до уваги не лише окремі явища або системи явищ, не тільки природний світ, а й усю сукупність явищ суспільного життя, в якому сфера економічного є визначальною. Крім того, до уваги береться не тільки зовнішній щодо людини світ, а й світ внутрішній, духовний. *Невід'ємність економіки від життя людини, її інтелектуалізація ставлять проблему інтелектуального капіталу економіки як одвічної метафізичної проблеми*.

Таким чином, виникає можливість визначити таке:

1. У дослідженні **інтелектуального капіталу метафізичний аналіз** не обмежується феноменальним рядом, характерним для економічної реальності. Його цікавить ноуменальний (сутнісний) ряд, оскільки пізнання не може обминути глибинної складності буття. Характерною для метафізики є не фіксація речей та їх відношень, а проникнення в сутність речей та в ту сутність, котра стоїть за речами. Не можна зупинити розум, що пізнає, адже він, крім теоретичного осмислення, ґрунтується на вільному спогляданні й уявленні, тобто на всьому тому, що не має апріорно заданих меж. Розум приймає економічне буття в усій його складності.

2. **Мета і завдання метафізичного аналізу** полягає в тому, щоб наділити людину необхідним, потрібним знанням, але таким, яке можна досягнути. *Залучення метафізики дає можливість розглядати інтелектуальний капітал* у цілісності економічного буття. Це пов'язано з тим, що за Кантом [3] все існує, а це світ конкретних господарських та економічних явищ, є «лише фрагментом, до якого необхідно домислити реальність, що доповнює його». Метафізичне осмислення інтелектуального капіталу, інтелектуальної власності враховує трансцендентність у її пізнанні, тотожність і відмінність раціонального та ірраціонального, закликає вести пошук цілісності «світу економіки».

3. **Метафізичний дискурс сприяє обґрунтуванню** новітніх теоретико-методологічних підходів до аналізу економічної природи, видів та результатів інтелектуальної діяльності. За узагальненнями [2] *він визначає сутність та специфіку інтелектуального капіталу та трансформованої з нього інтелектуальної власності як*

визначальних економіко-правових категорій інформаційного суспільства; він виявляє передумови та стимули розвитку інтелектуального капіталу, механізми його комерціалізації, охорони та захисту в умовах ринкової економіки; він розкриває рушійні сили та напрями розвитку інтелектуального капіталу в умовах глобалізації економіки; він висвітлює роль та значення інтелектуального капіталу у формуванні національної інноваційної системи; він досліджує проблеми та перспективи розвитку інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності в контексті інноваційного поступу вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вважається, що термін «інтелектуальний капітал» використав уперше відомий американський дослідник Дж. Ж. Гелбрейт у 1969 р. Водночас глибокі теоретико-методологічні дослідження цієї економічної категорії були започатковані наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття у працях Е. Брукінга, В. Гейця, Д. Даффі, Л. Едвінссона, Д. Клейна, Б. Леонтьєва, М. Мелоуна, Л. Мельніка, П. Салівана, Т. Стюарта, Т. Форт'юна та ін. Новизна та складність цієї проблеми зумовили неоднозначність та суперечливість наявних підходів до визначення як сутності, так і структури інтелектуального капіталу. Але й після наукового внеску названих аналітиків питання визначення і застосування інтелектуального капіталу перебуває під пильним наглядом науковців і дискутується. Звернемося до провідних думок аналітиків.

Е. Брукінг [4] вважає, що інтелектуальний капітал є нематеріальним активом, який служить опорою як для існування, так і для активізації конкурентних переваг підприємства на визначений період. Як ключові складові його підходу виступають людські активи, а саме: знання, досвід, творчі здібності та ін., а за цим і інтелектуальна власність, інфраструктурні та ринкові активи тощо. Б. Леонтьєв [5] під інтелектуальним капіталом підприємства розуміє вартість усіх наявних інтелектуальних активів, включаючи інтелектуальну власність, природні і здобуті розумові здібності та навички фахівця, а за цим і нагромаджені бази знання та корисні відносини з іншими суб'єктами діяльності. Останнє за аналогією опису явища зводиться до брендів, взаємодії, каналів збуту продукції, клієнтів, ліцензійних угод тощо. Л. Мельник [6] розглядає інтелектуальний капітал як розмаїття розумових здібностей людини, що є корисними в сукупності зі штучно утвореними матеріальними і нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці. За його сприйняттям реальності до складу інтелектуального капіталу включаються як матеріальні, так і нематеріальні активи. Є й інші думки, в яких складові повторюються, наприклад, [7-9].

За такими класифікаційними ознаками, які доповнюють одна одну і є всебічними, можна вести мову про структуру інтелектуального капіталу, який приводить у дію сукупність матеріальних і нематеріальних факторів виробництва і праці. Одночасно з цим, розмаїття думок навіває безліч рішень, бо виникають сумніви, що вони є системними. Щоб перейти до метафізичної частини викладу, треба звернути увагу і на *підходи до аналізу сутності інтелектуального капіталу, які наводяться у джерелі* [2]. Це його визначення через:

– розкриття його структури – інтелектуальний капітал як єдність людського і структурного капіталів; сума нематеріальних активів підприємства; сукупність людського та машинного інтелектів;

– аналіз призначення, тієї специфічної ролі, яку відіграє інтелектуальний капітал у процесі суспільного відтворення – інтелектуальний капітал як формалізований і фіксований інтелектуальний матеріал, призначений для виробництва більш цінного майна; знання, що використовуються для отримання конкурентних переваг;

– усталене розуміння сутності категорії капіталу як певного вкладення (цінності, ресурсу), що уможливує отримання доходу – інтелектуальний капітал як знання, здатні приносити прибуток; інтелектуальні ресурси підприємства, здатні створювати нову вартість, приносити дохід тощо. Наприклад, Т. Стюарт [7] стверджує, що перетворення інтелекту в капітал означає здатність отримувати дохід шляхом комерційного використання інтелекту.

Тобто, якщо оцінювати інтелектуальний капітал за його методичною основою, то це є інтелектуальний потенціал, що активно використовується суб'єктами господарювання у процесі економічного розвитку з метою отримання доходу чи прибутку. Інтелектуальний потенціал трактується, при цьому, як деякі можливості, створені інтелектуальними ресурсами різних рівнів рішень щодо реалізації певної мети. Інтелектуальні ресурси породжують людський капітал (наприклад, сукупність розумових функцій, які перетворюють інформацію в знання), штучний інтелект (наприклад, механічне, репродуктивне відтворення деяких інтелектуальних дій людини, пов'язаних зі сприйняттям інформації та деякими елементами міркування) і інтелектуальні продукти (наприклад, надана на матеріальних носіях інформація, що містить нове знання, яке є результатом інтелектуальної праці).

Виклад основного матеріалу. Виходячи з того, що більшість інтелектуальних ресурсів не входять до складу активів підприємства чи фірми, які є об'єктом фінансового обліку, американські економісти користуються *формулою інтелектуального капіталу*, що ґрунтується на ідеї визначення цінності останнього як різниці між ринковою вартістю конкретної компанії та її ринковою оцінкою. Враховується таке: як провідний чинник і основа інтелектуальної економіки інтелектуальний капітал має *специфічну ознаку матеріальності*, тобто специфічної форми запасу продукту, який примножується, його збереження і нагромадження у специфічних формах, що є нетрадиційними, і провідного компоненту для визначення ринкової вартості сучасних підприємств.

Отже, **інтелектуальний капітал** – це нагромаджена у процесі інтелектуальної діяльності сукупності знань, а за цим і взаємовідносин, досвіду, здібностей, навичок, творчості, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва, обміну і споживання продукту з метою отримання доходу чи прибутку. Інтелектуальний капітал сприймається переважно у *чотирьох взаємопов'язаних аспектах*, а саме: процес, тобто наявність відтворювальних характеристик, пов'язаних із кругообігом; результат, тобто пріоритет у процесі споживання, наслідок процесу кругообігу; система, тобто сукупність взаємопов'язаних елементів; цінність, тобто актив, здатний приносити дохід. Окрім того, дослідниками також виділяється: а) сукупний інтелектуальний капітал чи інтелектуальний капітал суспільства – сукупність досвіду, зв'язків, знань і інформації, що накопичені й використовуються на рівні суспільства в цілому; б) інтелектуальний капітал підприємства – сукупність активів окремої фірми, що ґрунтується на інтелектуальних здібностях її співробітників, які реалізуються в процесі інноваційної діяльності; в) інтелектуальний капітал індивіда – сукупність знань, досвіду, професійних навичок та інтелектуальних здібностей особистості.

Щоб дійти до такого визнання інтелектуального капіталу, відстоювалися різні підходи до його **структурування**. Так, наприкінці 80-их років ХХ століття розглядалися такі його складові індивідуальної компетентності, як: досвід, моральні цінності, освіта, соціальні навички, уміння, внутрішньої структури організації: як внутрішні мережі – завдання, культура, моделі, неформальні зв'язки, структура, технології, цілі; і зовнішньої структури – організації; як взаємовідносини і зв'язки із замовниками, конкурентами, постачальниками, репутація, торговельні марки. У середині 90-их років ХХ століття виокремлювалися активи ринку, тобто нематеріальні активи, пов'язані з обмінними операціями, що визначають становище фірми на ринку (наприклад, корпоративне ім'я, портфель замовлень, прихильність покупців, торговельні марки), інтелектуальної власності, за якою сприймається захищена законом інтелектуальна власність компанії (наприклад, авторські права, виробничі та торговельні секрети, знаки обслуговування, патенти, торговельні марки), інфраструктури, тобто методи, процеси і технології, які роблять можливою роботу компанії (наприклад, бази даних, методи оцінки ринку, нормативна культура, філософія управління, фінансова структура) і людські активи, за чим криються інтелектуальні активи, які використовуються компанією (наприклад, знання, навички, уміння та творчі здібності співробітника). Треба наголосити, що інтелектуальні активи – це термін, який використовується для позначення саме нематеріальних об'єктів, які є ідентифікованими,

описаними і занесеними до реєстру організації; інакше висловлюючись, це зафіксований і задокументований інтелектуальний капітал, що є доступним для співробітників організації. За дослідженням [2] інтелектуальні активи його структуру не вичерпують. Останній тезис очікує пояснення, бо він залишається не з'ясованим.

У структурі інтелектуального капіталу, за мисленням С. Ільяшенком [10], визначається три складові взаємодії, а саме: людський капітал, що включає в себе досвід, знання, креативний спосіб мислення, культуру праці, моральні цінності, навички, ноу-хау, творчі здібності тощо; організаційний капітал, що включає в себе інформаційне, технічне і програмне забезпечення, корпоративну культуру, ліцензії, ноу-хау, організаційну структуру, патенти, програми, промислові зразки, систему мотивації творчої праці, товарні знаки тощо; інтерфейсний капітал, за яким криються зв'язки з економічними контрагентами, якими є кредитно-фінансові установи, осередки влади, посередники, постачальники, споживачі тощо, і інформація про господарчих контрагентів, попередні відносини з ними, торгіву марку тощо. За задумом дослідника, людський, організаційний і інтерфейсний капітали слід розглядати технологічно, тобто як підсистеми інтелектуального капіталу виокремленого підприємства, які постійно взаємодіють один з одним, змінюються і вдосконалюють один одного. Така думка знаходить підтримку фахівців, які досліджують стійкість економічного розвитку виробничого підприємства, наприклад, [11]. Тобто структура відображає переважно одну сторону інтелектуального капіталу – ресурсну, а саме: потенціал. Таке сприйняття залишає без уваги іншу сторону – можливість та спроможність такого капіталу активно реалізовуватися. Зауважимо, що останнє є більш важливою та вагомішою стороною для практики. В інтелектуальному капіталі вітчизняних підприємств і в економіці взагалі ресурсний капітал залишається недостатньо високим, а ступінь розвитку економіки через це є набагато нижчою, ніж навіть у країнах із схожим рівнем інтелектуального капіталу. З приводу його дослідження приділяється уваги в державі недостатньо.

Окрім наведених, є ще й інші тлумачення інтелектуального капіталу. Так, на думку Т. Стюарта [7], інтелектуальний капітал існує у двох якостях: як напівпостійна сукупність знань, що виростає навколо певного завдання, людини чи організації (наприклад, навички і зв'язки керівництва, знання про технологію виробництва, уявлення про потреби споживачів тощо) і як інструменти, за допомогою яких можна збільшити сукупність знань. За цим виокремлюється людський, структурний і споживчий капітал: людський капітал сприймається як здатність системного пропонувати клієнтам рішення, наявні знання та уміння використовувати їх із метою задоволення потреб клієнтів тощо; структурний капітал означає організаційні спроможності компанії відповідати потребам ринку, тобто активуються форми, методи і структури, які дають змогу ефективно відбирати, створювати і поширювати знання, об'єднувати і організовувати їх у систему, яка є доступною для всіх співробітників і забезпечує досягнення синергетичного ефекту від спільної діяльності. На відміну від людського капіталу, який належить кожному окремому співробітнику, структурний капітал є цілісністю і власністю організації, в яку найчастіше включається електронна складова – бази даних, винаходи, процеси, публікації, технології, і соціальна – стратегія і культура організації, норми відносин, збагачені життєвим досвідом. Споживчий капітал ґрунтується на відносинах організації зі споживачами її продукції, що персоніфікується через вірність клієнтів, взаємовигідне співробітництво, прихильність покупців.

Наведений варіант накопичення змісту інтелектуального капіталу підтверджується у джерелі [12] практикою: інтелектуальний капітал поділяється на людський та структурний, структурний капітал, у свою чергу, складається із клієнтського капіталу та організаційного капіталу, а останній, організаційний, – з інноваційного і процесного. З цього сприйнятним є таке:

– людський капітал – це сукупність знань, практичних навичок та творчих здібностей працівників компанії, що застосовуються для виконання поточних завдань. Ця сукупність

корелюється з моральними цінностями колективу, культурою праці та загальним підходом до справи. Але людський капітал не може бути власністю окремого виробничого осередку;

– структурний капітал зводиться до технічного і програмного забезпечення, організаційної структури, патентів, торговельної марки і всього того, що дає можливість працівникам виробничого осередку реалізовувати свій виробничий потенціал, тобто це те, що залишається в офісі після того, як працівники відправляються на відпочинок за межі осередку. Зміст структурного капіталу на цьому не закінчується, бо він включає в себе також відносини, що склалися між осередком і клієнтами. На відміну від людського капіталу, структурний капітал може бути власністю виробничого осередку, а відтак, і об'єктом купівлі-продажу. Тобто інтелектуальний капітал не є активом осередку і належить скоріше до його пасивів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У структурі інтелектуального капіталу виокремлюються дві складові: людського і структурного капіталу. За набутих суспільством досвідом ці складові формулюються таким чином.

1. Людський капітал – це накопичені, як інвестиції, та втілені у працівниках підприємства досвід і загальна культура, знання і практичні навички, моральні цінності, ставлення до справи і творчі здібності. Людський капітал є невідемним від індивіда, невідчужуваним, не може бути власністю виробничого осередку та виступає скоріше тимчасово залученим у справу засобом, подібним до боргових зобов'язань за випущеними акціями; він є нематеріальним, невідчутним і таким, що не піддається традиційним вартісним оцінкам, але вести мову про нього дозволяється за базовою вартістю (наприклад, дисконтована ринкова вартість майбутнього доходу, на яку орієнтується індивід, здійснюючи інвестиції у свою освіту, підвищення кваліфікації, охорону здоров'я тощо) і за його потенційною вартістю, на яку орієнтується виробник чи підприємець, який наймає робітника, орендує його особистий капітал живої праці; він є неліквідним, тобто таким, що не зберігається і не може бути законсервований до кращих часів, оскільки гальмування його використання у поточному періоді призводить до непоправних втрат; він не може бути скопійований або відтворений у жодній з інших організацій; він поєднує якості інвестування і споживання, оскільки інвестиції в освіту, підвищення кваліфікації, охорону здоров'я є невіддільними від витрат на споживання; він приносить дохід чи прибуток від використання фізіологічної здатності до мислення і праці безпосередньо особисто власником, оскільки не може бути об'єктом відчуження і не є власністю підприємства у традиційному розумінні.

2. Структурний капітал – це все те, що дає змогу співробітникам підприємства реалізовувати особистий потенціал. Найчастіше згадується тут про технічне і програмне забезпечення, організаційну структуру, патенти, торговельні марки і знаки обслуговування, а за цим і про відносини з клієнтами. Структурний капітал у цілому або за окремими частинами, може бути скопійований, відтворений, відчужений на користь іншого суб'єкта господарювання. Вартість структурного капіталу набуває відображення в балансі підприємства за статтями капіталізованих витрат на науково-дослідні та конструкторські розробки, на придбання прав інтелектуальної власності (наприклад, баз даних, ліцензій, патентів) тощо. Саме структурний капітал найбільше співвідноситься з поняттям нематеріальних активів. За прийнятим методичним підходом структурний капітал поділяється на клієнтський та організаційний.

Клієнтський капітал, ще він сприймається як ринковий, брендовий, означає відносини із замовником і покупцем, що сприяють успішній реалізації вироблених товарів і послуг. Останній є клієнтською базою підприємства, яка, власне, і є своєрідним продуктом його діяльності. До клієнтського капіталу належать ліцензії, патенти, товарні знаки та знаки обслуговування, комерційна мережа розширення збуту товарів і послуг, ділові зв'язки з постачальником, угоди маркетингового і технологічного співробітництва, слава, популярність, репутація клієнтів тощо. Роль клієнтського капіталу визнається як значна для фінансових підприємств, динаміка і масштаб діяльності яких суттєво залежать від портфеля замовлень. Доречно відзначити, що таке ж значення має і термін «релятивний капітал» (від

англ. relations – відносини), за яким відтворюються відносини підприємства не тільки з покупцями його продукції, а й з акціонерами, інвесторами, органами влади, постачальниками.

Організаційний капітал означає систематизовану і формалізовану компетентність підприємства (наприклад, авторитетність, обізнаність, поінформованість), організаційні можливості та системи, які посилюють його творчі можливості. До організаційного капіталу належать інформаційні ресурси, електронні мережі, організаційна структура, ефективне управління, сприйнятливість до змін і нововведень, інтелектуальна власність (наприклад, авторські права, бази даних, комп'ютерні програми, технічне і програмне забезпечення). Він включає дві складові: а) інноваційний капітал, що відтворює здатність підприємства до оновлення і застосування нововведень (наприклад, інтелектуальна власність, що є захищеною комерційним правом, інші нематеріальні активи і цінності); б) процесний капітал, що відображається через системи виробництва, збуту, післяпродажного обслуговування.

Узагальнення:

1. Інтелектуальним капіталом слід вважати систему інтелектуальних цінностей, а саме: досвід, знання, навички, творчі здібності, а за цим і інтелектуальну власність та інші нематеріальні активи, які в процесі свого відтворення забезпечують не тільки конкурентні переваги підприємства як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках, а й приносять дохід і прибуток. Інтелектуальний капітал за своїми економічними ознаками є множиною, в якій посідає місце серед факторів виробництва, як складова національного багатства країни, і в сукупності з природними ресурсами, основними виробничими фондами і оборотними коштами, забезпечує економічний прогрес.

2. Складові інтелектуального капіталу є неоднорідними. Одні з них є породженням людського інтелекту, а інші – створюють специфічні умови його застосування із метою підвищення життєздатності і конкурентоспроможності підприємства. Інтелектуальний капітал не існує поза контекстом, стратегією розвитку підприємства чи організації, оскільки найважливішою конкурентною перевагою постіндустріального бізнесу є його здатність до інновацій та до реалізації властивості пристосовуватися до умов, які швидко змінюються.

3. Знання й інформація, якими володіють люди, як і речі, і гроші не є капіталом постійно, бо вони перетворюються на капітал тільки за умови створення відповідних чинників виробництва продукту чи послуги і їх споживання, тобто тоді, коли втягуються вони в капіталістичні виробничі відносини і використовуються в їх межах як засоби самозростання вартості, коли використовуються вони для виробництва додаткової вартості. За таким сприйняттям соціально-економічного підґрунтя всієї множини факторів виробництва, де чільне місце посідають наука, знання і інформація, природно реалізується не їх власна основа, а суспільна основа відносин того історичного способу виробництва, в межах якого вони функціонують. Інші положення надані у джерелі [13].

Список використаних джерел

1. Гусев В. І. Вступ до метафізики: **навч. посіб.** / В. І. Гусев. – К. : Либідь, 2004. – 488 с.
2. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: **підручник** / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К. : Знання, 2006. – 432 с.
3. Кант И. Претензии практического разума : **Соч. : в 6 т. / И. Кант.** – М. : Наука, 1964. – Т.4, ч.1. – 314 с.
4. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Э. Брукинг. – СПб : Наука, 2001. – 288 с.
5. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта: интеллектуальный капитал в российском бизнесе / Б. Б. Леонтьев. – М. : Акционер, 2002. – 200 с.
6. Мельник Л. Г. Экономика информации и информационные системы предприятия: **учеб. пособие** / Л. Г. Мельник, С. Н. Ильяшенко, В. А. Касьяненко. – Сумы : **Университетская книга**, 2005. – 384 с.

7. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организации / Т. Стюарт. – М. : Поколение, 2007. – 368 с.
8. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества: постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Л. Иноземцев. – М. : Academia-Наука, 1988. – 640 с.
9. Базилевич В. Д. Чи можлива метафізика економіки? / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. // Філософська думка. – 2008. – № 2. – С. 154–160.
10. Ільяшенко С. Сущность, структура и методические основы оценки интеллектуального капитала предприятия / С. Ільяшенко // Экономика Украины. – 2008. – № 11. – С. 16-26.
11. Саєнко В. Г. Інформаційне забезпечення промислового підприємства на шляху стійкого розвитку економіки / В. Г. Саєнко, І. А. Демидова. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 379 с.
12. Эдвинссон Л. Интеллектуальный капитал: определение истинной стоимости компании // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун. — М. : Просвещение, 1999. – 434 с.
13. Саєнко Г. В. На шляху до використання інформації і знання як складових інтелектуального капіталу / Г. В. Саєнко, Л. І. Мікуленко // Вісник СНУ ім. В. Даля. – 2011. – № 15, ч. 2.– С. 263–270.

Саєнко Г. В., Мікуленко Л. І., Аврамова О. О.

Интеллектуальный капитал – мета освітнього ринку

Попит і економіка створюють для України нові проблеми та ризики, рішення яких потребує кардинальних змін у світогляді громадян. У структурі інтелектуального капіталу виокремлюються дві складові: людського і структурного капіталу. Поглиблення розуміння природи суб'єкта економічної діяльності як носія інтелектуального капіталу та законів його діяльності поступово формує нову предметну сферу економічної теорії.

Ключові слова: економіка, інтелектуальний капітал, метафізичний аналіз, людський капітал, структурний капітал, інтелектуальна власність.

Саєнко Г. В., Микуленко Л. И., Аврамова Е. А.

Интеллектуальный капитал – цель образовательного рынка

Спрос и экономика создают для Украины новые проблемы и риски, решение которых требует кардинальных изменений в мировоззрении граждан. В структуре интеллектуального капитала выделяют две составные: человеческого и структурного капитала. Углубление понимания природы субъекта экономической деятельности как носителя интеллектуального капитала и законов его деятельности постепенно формирует новую предметную сферу экономической теории.

Ключевые слова: экономика, интеллектуальный капитал, метафизический анализ, человеческий капитал, структурный капитал, интеллектуальная собственность.

G. Saenko, L. Mikylenko, L. Avramova

Intellectual Capital is Purpose of Educational Market

The article shows that demand and economy create for Ukraine new problems and risks the decision of which requires cardinal changes in the world view of citizens. In an intellectual capital structure are selected two components: human and structural capital. Deepening in understanding the nature of subject of economic activity as the transmitter of intellectual capital and laws of its activity create new subject sphere of economic theory.

Key words: economics, intellectual capital, metaphysical analysis, human capital, structural capital, intellectual property.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2012 р.

